

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीशङ्कराचार्य विरचितम्
॥ श्रीविष्णुपादादिकेशान्तवर्णन स्तोत्रम् ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ श्रीविष्णुपादादिकेशान्तवर्णन स्तोत्रम् ॥

लक्ष्मीभर्तुर्भुजाग्रे कृतवसति सितं यस्य रूपं विशालं
नीलाद्रेस्तुङ्गशृङ्गस्थितमिव रजनीनाथबिम्बं विभाति ।
पायान्नः पाञ्चजन्यः स सकुलदितिजत्रासनैः पूरयन्स्वैः
निध्वानैर्नीरदौघध्वनिपरिभवदैरम्बरं कम्बुराजः ॥ 1 ॥

आहुर्यस्य स्वरूपं क्षणमुखमखिलं सूरयः कालमेतं
ध्वान्तस्यैकान्तमन्तं यदपि च परमं सर्वधाम्नां च धाम ।
चक्रं तच्चक्रपाणोर्दितिजतनुगलद्रक्तधाराक्तधारं
शश्वन्नो विश्ववन्द्यं वितरतु विपुलं शर्म घर्मांशु शोभम् ॥ 2 ॥

अव्यान्निर्घातघोरो हरिभुजपवनामर्शनाध्मातमूर्तेः
अस्मान्विस्मेरनेत्रत्रिदशनुतिवचः साधुकारैः सुतारः ।
सर्वं संहर्तुमिच्छोररिकुलभुवनं स्फारविस्फारनादः
सम्यत्कल्पान्तसिन्धौ शरसलिलघटावार्मुचः कार्मुकस्य ॥ 3 ॥

जीमूतश्यामभासा मुहुरपि भगवद्बाहुना मोहयन्ती
युद्धेषूद्धूयमाना झटिति तडिदिवालक्ष्यते यस्य मूर्तिः ।
सोऽसिस्त्रासाकुलाक्षत्रिदशरिपुवपुश्शोणितास्वाददृप्तो
नित्यानन्दाय भूयान्मधुमथनमनोनन्दको नन्दको नः ॥ 4 ॥

कम्प्राकारा मुरारेः करकमलतलेनानुरागाद्गृहीता
सम्यग्वृत्ता स्थिताग्रे सपदि न सहते दर्शनं या परेषाम् ।
राजन्ती दैत्यजीवासवमदमुदिता लोहितालेपनार्द्रा
कामं दीप्तांशुकान्ता प्रदिशतु दयितेवास्य कौमोदकी नः ॥ 5 ॥

यो विश्वप्राणभूतस्तनुरपि च हरेर्यानकेतुस्वरूपो
 यं सञ्चिन्त्यैव सद्यः स्वयमुरगवधूवर्गगर्भाः पतन्ति ।
 चञ्चच्चण्डोरुतुण्डत्रुटितफणिवसारक्तपङ्काङ्कितास्यं
 वन्दे छन्दोमयं तं खगपतिममलस्वर्णवर्णं सुपर्णम् ॥ 6 ॥

विष्णोर्विश्वेश्वरस्य प्रवरशयनकृत्सर्वलोकैकधर्ता
 सोऽनन्तः सर्वभूतः पृथुविमलयशाः सर्ववेदैश्च वेद्यः ।
 पाता विश्वस्य शश्वत्सकलसुररिपुध्वंसनः पापहन्ता
 सर्वज्ञः सर्वसाक्षी सकलविषभयात्पातु भोगीश्वरो नः ॥ 7 ॥

वाग्भूगौर्यादिभेदैर्विदुरिह मुनयो यां यदीयैश्च पुंसां
 कारुण्यार्द्रैः कटाक्षैः सकृदपि पतितैः सम्पदः स्युः समग्राः ।
 कुन्देन्दुस्वच्छमन्दस्मितमधुरमुखाभोरुहां सुन्दराङ्गीं
 वन्दे वन्द्यामशेषैरपि मुरभिदुरोमन्दिरामिन्दिरां ताम् ॥ 8 ॥

या सूते सत्त्वजालं सकलमपि सदा सन्निधानेन पुंसो
 धत्ते या सत्त्वयोगाच्चरमचरमिदं भूतये भूतजालम् ।
 धात्रीं स्थात्रीं जनित्रीं प्रकृतिमविकृतिं विश्वशक्तिं विधात्रीं
 विष्णोर्विश्वात्मनस्तां विपुलगुणमयीं प्राणनाथां प्रणौमि ॥ 9 ॥

येभ्योऽसूयद्विरुच्चैः सपदि पदमुरु त्यज्यते दैत्यवर्गैः
 येभ्यो धर्तुं च मूर्ध्ना स्पृहयति सततं सर्वगीर्वाणवर्गः ।
 नित्यं निर्मूलयेयुर्निचिततरममी भक्तिनिघ्नात्मनां नः
 पद्माक्षस्याङ्घ्रिपद्मद्वयतलनिलयाः पांसवः पापपङ्कम् ॥ 10 ॥

रेखाः लेखाभिवन्द्याश्चरणतलगताश्चक्रमत्स्यादिरूपाः
 स्निग्धाः सूक्ष्माः सुजाता मृदुललिततरक्षामसूत्रायमाणाः ।
 दद्युर्नो मङ्गलानि भ्रमरभरजुषा कोमलेनाब्धिजायाः
 कम्प्रेणाप्रेड्यमाना किसलयमृदुना पाणिना चक्रपाणेः ॥ 11 ॥

यस्मादाक्रामतो द्यां गरुडमणिशिलाकेतुदण्डायमाना -
 दाश्च्योतन्ती बभासे सुरसरिदमला वैजयन्तीव कान्ता ।
 भूमिष्ठो यस्तथान्यो भुवनगृहबृहत्स्तम्भशोभां दधानः ।
 पातामेतौ पयोजोदरललिततलौ पङ्कजाक्षस्य पादौ ॥ 12 ॥

आक्रामद्भ्यां त्रिलोकीमसुरसुरपती तत्क्षणादेव नीतौ
 याभ्यां वैरोचनीन्द्रौ युगपदपि विपत्सम्पदोरेकधाम ।
 ताभ्यां ताम्रोदराभ्यां मुहुरहमजितस्याञ्जिताभ्यामुभाभ्यां
 प्राज्यैश्वर्यप्रदाभ्यां प्रणतिमुपगतः पादपङ्केरुहाभ्याम् ॥ 13 ॥

यभ्यो वर्णश्चतुर्थश्चरमत उदभूदादिसर्गे प्रजानां
 साहस्री चापि सङ्ख्या प्रकटमभिहिता सर्ववेदेषु येषाम् ।
 व्याप्ता विश्वम्भरा यैरतिवितततनोर्विश्वमूर्तेर्विराजो
 विष्णोस्तेभ्यो महद्भ्यः सततमपि नमोऽस्त्वङ्घ्रिपङ्केरुहेभ्यः ॥ 14 ॥

विष्णोः पादद्वयाग्रे विमलनखमणिभ्राजिता राजते या
 राजीवस्येव रम्या हिमजलकणिकालङ्कृताग्रा दलाली ।
 अस्माकं विस्मयार्हाण्यखिलमुनिजनप्रार्थनीयानि सेयं
 दद्यादाद्याऽनवद्या ततिरतिरुचिरा मङ्गलान्यङ्गुलीनाम् ॥ 15 ॥

यस्यां दृष्ट्वामलायां प्रतिकृतिममराः स्वां भवन्त्यानमन्तः
 सेन्द्राः सान्द्रीकृतेर्ष्यास्त्वपरसुरकुलाशङ्क्याऽऽतङ्कवन्तः ।
 सा सद्यः सातिरेकां सकलसुखकरीं सम्पदं साधयेन्नः
 चञ्चच्चार्वशुचक्रा चरणनलिनयोश्चक्रपाणेर्नखाली ॥ 16 ॥

पादाभोजन्मसेवासमवनतसुरव्रातभास्वत्किरीट -
 प्रत्युप्तोच्चावचाश्मप्रवरकरगणैश्चित्रितं यद्विभाति ।
 नम्राङ्गाणां हरेर्नो हरिदुपलमहाकूर्मसौन्दर्यहारि -
 च्छायं श्रेयःप्रदायि प्रपदयुगमिदं प्रापयेत्पापमन्तम् ॥ 17 ॥

श्रीमत्यौ चारुवृत्ते करपरिमलनानन्दहृष्टे रमायाः
 सौन्दर्याढ्येन्द्रनीलोपलरचितमहादण्डयोः कान्तिचोरे ।
 सूरीन्द्रैः स्तूयमाने सुरकुलसुखदे सूदितारातिसङ्घे
 जङ्घे नारायणीये मुहुरपि जयतामस्मदंहो हरन्त्यौ ॥ 18 ॥

सम्यक् साह्यं विधातुं सममपि सततं जङ्घयोः खिन्नयोर्धे
 भारीभूतोरुदण्डद्वयभरणकृतोत्तम्भभावं भजेते ।
 चित्तादर्शं निधातुं महितमिव सतां ते समुद्रायमाने
 वृत्ताकारे विधत्तां हृदि मुदमजितस्यानिशं जानुनी नः ॥ 19 ॥

देवो भीतिं विधातुः सपदि विदधतौ कैटभाख्यं मधुं या -
 वारोप्यारूढगर्वावधिजलधि ययोरेव दैत्यौ जघान ।
 वृत्तावन्योन्यतुल्यौ चतुरमुपचयं बिभ्रतावभ्रनीला -
 वूरू चारू हरेस्तौ मुदमतिशयिनीं मानसे नो विधत्ताम् ॥ 20 ॥

पीतेन द्योतते यच्चतुरपरिहितेनाम्बरेणात्युदारं
 जातालङ्कारयोगं जलमिव जलधेर्वाडवाग्निप्रभाभिः ।
 एतत्पातित्यदान्नो जघनमतिघनादेनसो माननीयं
 सातत्येनैव चेतोविषयमवतरत्पातु पीताम्बरस्य ॥ 21 ॥

यस्या दांना त्रिधाम्नो जघनकलितया भ्राजतेऽङ्गं यथाब्धेः
 मध्यस्थो मन्दराद्रिर्भुजगपतिमहाभोगसंनद्धमध्यः ।
 काञ्ची सा काञ्चनाभा मणिवरकिरणैरुल्लसद्भिः प्रदीप्ता
 कल्यां कल्याणदात्रीं मम मतिमनिशं कम्परूपा करोतु ॥ 22 ॥

उन्नम्रं कम्प्रमुच्चैरुपचितमुदभूद्यत्र पत्रैर्विचित्रैः
 पूर्वं गीर्वाणपूज्यं कमलजमधुपस्यास्पदं तत्पयोजम् ।
 तस्मिन्नीलाश्मनीलैस्तरलरुचिजलैः पूरिते केलिबुद्ध्या
 नालीकाक्षस्य नाभीसरसि वसतु नश्चित्तहंसश्चिराय ॥ 23 ॥

पातालं यस्य नालं वलयमपि दिशां पत्रपङ्क्तिं नगेन्द्रान्
 विद्वांसः केसरालीर्विदुरिह विपुलां कर्णिकां स्वर्णशैलम्।
 भूयाद्गायत्वयम्भूमधुकरभवनं भूमयं कामदं नो
 नालीकं नाभिपद्माकरभवमुरु तन्नागशब्दस्य शौरेः ॥ 24 ॥

कान्त्यम्भःपूरपूर्णं लसदसितवलीभङ्गभास्वत्तरङ्गे
 गम्भीराकारनाभीचतुरतरमहावर्तशोभिन्नुदारे।
 क्रीडत्वानद्धहेमोदरनलिनमहावाडवाग्निप्रभाढ्ये
 कामं दामोदरीयोदरसलिलनिधौ चित्तमत्स्यश्चिरं नः ॥ 25 ॥

नाभीनालीकमूलादधिकपरिमलोन्मोहितानामलीनां
 माला नीलेव यान्ती स्फुरति रुचिमती वक्त्रपद्मोन्मुखी या।
 रम्या सा रोमराजिर्महितरुचिमती मध्यभागस्य विष्णोः
 चित्तस्था मा विरंसीच्चिरतरमुचितां साधयन्ती श्रियं नः ॥ 26 ॥

आदौ कल्पस्य यस्मात्प्रभवति नियतं विश्वमेतद्विकल्पैः
 कल्पान्ते यस्य चान्तः प्रविशति सकलं स्थावरं जङ्गमं च।
 अत्यन्ताचिन्त्यमूर्तेश्चिरतरमजितस्यान्तरिक्षस्वरूपे
 तस्मिन्नस्माकमन्तःकरणमतिमुदा क्रीडतात्क्रोडभागे ॥ 27 ॥

संस्तीर्णं कौस्तुभांशुप्रसरकिसलयैर्मुग्धमुक्ताफलाढ्यं
 श्रीवत्सोल्लासि फुल्लप्रतिवनवनमालांशुराजद्भुजान्तम्।
 वक्षः श्रीवृक्षकान्तं मधुकरनिकरश्यामलं शार्ङ्गपाणेः
 संसाराध्वश्रमान्तैरुपवनमिव यत्सेवितं तत्प्रपद्ये ॥ 28 ॥

कान्तं वक्षो नितान्तं विदधदिव गलं कालिमा कालशत्रोः
 इन्दोर्बिम्बं यथाङ्गो मधुप इव तरोर्मञ्जरीं राजते यः।
 श्रीमान्नित्यं विधेयादविरलमिलितः कौस्तुभश्रीप्रतानैः
 श्रीवत्सः श्रीपतेः स श्रिय इव दयितो वत्स उच्चैः श्रियं नः ॥ 29 ॥

सम्भूयाम्भोधिमध्यात्सपदि सहजया यः श्रिया संनिधत्ते
नीले नारायणोरःस्थलगगनतले हारतारोपसेव्ये ।
आशाः सर्वाः प्रकाशा विदधदपिदधच्चात्मभासान्यतेजां -
स्याश्चर्यस्याकरो नो द्युमणिरिव मणिः कौस्तुभः सोऽस्तु भूत्यै ॥ 30 ॥

या वायावानुकूल्यात्सरति मणिरुचा भासमाना समाना
साकं साकम्पमंसे वसति विदधती वासुभद्रं सुभद्रम् ।
सारं सारङ्गसङ्घैर्मुखरितकुसुमा मेचकान्ता च कान्ता
माला मालालितास्मान्न विरमतु सुखैर्योजयन्ती जयन्ती ॥ 31 ॥

हारस्योरुप्रभाभिः प्रतिवनवनमालांशुभिः प्रांशुभिर्यत्
श्रीभिश्चाप्यङ्गदानां शबलितरुचिभिर्निष्कभाभिश्च भाति ।
बाहुल्येनेव बद्धाञ्जलिपुटमजितस्याभियाचामहे तद्
बन्धार्तिं बाधतां नो बहुविहितिकरीं बन्धुरं बाहुमूलम् ॥ 32 ॥

विश्वत्राणैकदीक्षास्तदनुगुणगुणक्षत्रनिर्माणदक्षाः
कर्तारो दुर्निरूपाः स्फुटगुरुयशसां कर्मणामद्भुतानाम् ।
शाङ्गं बाणं कृपाणं फलकमरिगदे पद्मशङ्खौ सहस्रं
बिभ्राणाः शस्त्रजालं मम ददतु हरेर्बाहवो मोहहानिम् ॥ 33 ॥

कण्ठाकल्पोद्गतैर्यः कनकमयलसत्कुण्डलोस्त्रैरुदारै -
रुद्ध्योतैः कौस्तुभस्याप्युरुभिरुपचितश्चित्रवर्णो विभाति ।
कण्ठाश्लेषे रमायाः करवलयपदैर्मुद्रिते भद्ररूपे
वैकुण्ठीयेऽत्र कण्ठे वसतु मम मतिः कुण्ठभावं विहाय ॥ 34 ॥

पद्मानन्दप्रदाता परिलसदरुणश्रीपरीताग्रभागः
काले काले च कम्बुप्रवरशशधरापूरणे यः प्रवीणः ।
वक्त्राकाशान्तरस्थस्तिरयति नितरां दन्ततारौघशोभां
श्रीभर्तुर्दन्तवासोद्युमणिरघतमोनाशनायास्त्वसौ नः ॥ 35 ॥

नित्यं स्नेहातिरेकान्निजकमितुरलं विप्रयोगाक्षमा या
 वक्त्रेन्दोरन्तराले कृतवसतिरिवाभाति नक्षत्रराजिः।
 लक्ष्मीकान्तस्य कान्ताकृतिरतिविलसन्मुग्धमुक्ताफलश्रीः
 दन्ताली सन्ततं सा नतिनुतिनिरतान् रक्षतादक्षता नः ॥ 36 ॥

ब्रह्मन्ब्रह्मण्यजिह्वां मतिमपि कुरुषे देव सम्भावये त्वां
 शम्भो शक्र त्रिलोकीमवसि किममरैर्नारदाद्याः सुखं वः।
 इत्थं सेवावनम्रं सुरमुनिनिकरं वीक्ष्य विष्णोः प्रसन्न -
 स्यास्येन्दोरास्रवन्ती वरवचनसुधा ह्लादयेन्मानसं नः ॥ 37 ॥

कर्णस्थस्वर्णकम्रोज्ज्वलमकरमहाकुण्डलप्रोतदीप्य -
 न्माणिक्यश्रीप्रतानैः परिमिलितमलिश्यामलं कोमलं यत्।
 प्रोद्यत्सूर्याशुराजन्मरकतमुकुराकारचोरं मुरारेः
 गाढामागामिनीं नो गमयतु विपदं गण्डयोर्मण्डलं तत् ॥ 38 ॥

वक्त्राम्भोजे लसन्तं मुहुरधरमणिं पक्वबिम्बाभिरामं
 दृष्ट्वा दष्टुं शुकस्य स्फुटमवतरतस्तुण्डदण्डायते यः।
 घोणः शोणीकृतात्मा श्रवणयुगलसत्कुण्डलोस्त्रैर्मुरारेः
 प्राणाख्यस्यानिलस्य प्रसरणसरणिः प्राणदानाय नः स्यात् ॥ 39 ॥

दिक्कालौ वेदयन्तौ जगति मुहुरिमौ सञ्चरन्तौ रवीन्दू
 त्रैलोक्यालोकदीपावभिदधति ययोरेव रूपं मुनीन्द्राः।
 अस्मानब्जप्रभे ते प्रचुरतरकृपानिर्भरं प्रेक्षमाणे
 पातामाताम्रशुक्लासितरुचिरुचिरे पद्मनेत्रस्य नेत्रे ॥ 40 ॥

लक्ष्माकारालकालिस्फुरदलिकशशाङ्गार्धसन्दर्शमील -
 नेत्राम्भोजप्रबोधोत्सुकनिभृततरालीनभृङ्गच्छदाभे।
 लक्ष्मीनाथस्य लक्ष्मीकृतविबुधगणापाङ्गबाणासनार्ध -
 च्छाये नो भूतिभूरिप्रसवकुशलते भ्रूलते पालयेताम् ॥ 41 ॥

पातात्पातालपातात्पतगपतिगतेभ्रूयुगं भुग्रमध्यं
येनेषच्चालितेन स्वपदनियमिताः सासुरा देवसङ्घाः।
नृत्यल्लालाटरङ्गे रजनिकरतनोर्धखण्डावदाते
कालव्यालद्वयं वा विलसति समया बालिकामातरं नः ॥ 42 ॥

रूक्षस्फारेक्षुचापच्युतशरनिकरक्षीणलक्ष्मीकटाक्ष -
प्रोत्फुल्लत्पद्ममालाविलसितमहितस्फाटिकैशानलिङ्गम्।
भूयाद्भूयो विभूत्यै मम भुवनपतेभ्रूलताद्वन्द्वमध्या -
दुत्थं तत्पुण्ड्रमूर्ध्वं जनिमरणतमःखण्डनं मण्डनं च ॥ 43 ॥

पीठीभूतालकान्ते कृतमुकुटमहादेवलिङ्गप्रतिष्ठे
लालाटे नाट्यरङ्गे विकटतरतटे कैटभारेश्चिराय।
प्रोद्घाट्यैवात्मतन्द्रीप्रकटपटकुटीं प्रस्फुरन्तीं स्फुटाङ्गं
पट्टीयं भावनाख्यां चटुलमतिनटी नाटिकां नाटयेन्नः ॥ 44 ॥

मालालीवालिधाम्नः कुवलयकलिता श्रीपतेः कुन्तलाली
कालिन्द्यारुह्य मूर्ध्नो गलति हरशिरः स्वर्धुनीस्पर्धया नु।
राहुर्वा याति वक्त्रं सकलशशिकलाभ्रान्तिलोलान्तरात्मा
लोकैरालोच्यते या प्रदिशतु सकलैः साऽखिलं मङ्गलं नः ॥ 45 ॥

सुप्ताकाराः प्रसुप्ते भगवति विबुधैरप्यदृष्टस्वरूपा
व्याप्तव्योमान्तरालास्तरलरुचिजलारञ्जिताः स्पष्टभासः।
देहच्छायोद्गमाभा रिपुवपुरगुरुप्लोषरोषाग्निधूम्याः
केशाः केशिद्विषो नो विदधतु विपुलक्लेशपाशप्रणाशम् ॥ 46 ॥

यत्र प्रत्युत्तरत्नप्रवरपरिलसद्भूरिरोचिःप्रतान -
स्फूर्त्या मूर्तिर्मुरारेर्द्युमणिशतचितव्योमवद्दुर्निरीक्ष्या।
कुर्वत्पारेपयोधि ज्वलदकृतमहाभास्वदौर्वाग्निशङ्कां
शश्वन्नः शर्म दिश्यात्कलिकलुषतमःपाटनं तत्किरीटम् ॥ 47 ॥

भ्रान्त्वा भ्रान्त्वा यदन्तस्त्रिभुवनगुरुरप्यब्दकोटीरनेकाः
 गन्तुं नान्तं समर्थो भ्रमर इव पुनर्नाभिनालीकनालात्।
 उन्मज्जन्नूर्जितश्रीस्त्रिभुवनमपरं निर्ममे तत्सदृक्षं
 देहाम्भोधिः स देयान्निरवधिरमृतं दैत्यविद्वेषिणो नः ॥ 48 ॥

मत्स्यः कूर्मो वराहो नरहरिणपतिर्वामनो जामदग्न्यः
 काकुत्स्थः कंसघाती मनसिजविजयी यश्च कल्कीभविष्यन्।
 विष्णोरंशावतारा भुवनहितकरा धर्मसंस्थापनार्थाः
 पायासुर्मा त एते गुरुतरकरुणाभारखिन्नाशया ये ॥ 49 ॥

यस्माद्वाचो निवृत्ताः सममपि मनसा लक्षणामीक्षमाणाः
 स्वर्थालाभात्परार्थव्यपगमकथनश्लाघिनो वेदवादाः।
 नित्यानन्दं स्वसंविन्निरवधिममृतं स्वान्तसङ्क्रान्तबिम्ब -
 च्छायापत्यापि नित्यं सुखयति यमिनो यत्तदव्यान्महो नः ॥ 50 ॥

आ पादादा च शीष्णो वपुरिदमनघं वैष्णवं यः स्वचित्ते
 धत्ते नित्यं निरस्ताखिलकलिकलुषे सन्ततान्तः प्रमोदः।
 जुह्वज्जिह्वाकृशानौ हरिचरितहविःस्तोत्रमन्त्रानुपाठैः
 तत्पादाम्भोरुहाभ्यां सततमपि नमस्कुर्महे निर्मलाभ्याम् ॥ 51 ॥

मोदात्पादादिकेशस्तुतिमिति रचितां कीर्तयित्वा त्रिधाम्नः
 पादाब्जद्वन्द्वसेवासमयनतमतिर्मस्तकेनानमेद्यः।
 उन्मुच्यैवात्मनैनोनिचयकवचकं पञ्चतामेत्य भानोः
 बिम्बान्तर्गोचरं स प्रविशति परमानन्दमात्मस्वरूपम् ॥ 52 ॥

॥ इति श्रीविष्णुपादादिकेशान्तवर्णनस्तोत्रं समाप्तम् ॥